

1. Interkulturní učení a hodnoty v Evropě

T-Kit
Interkulturní
učení

1

1.1 Co je Evropa a kam směřuje

1.1.1 Evropa: koncept rozmanitosti

Evropa vždy hrála důležitou roli v globálním hospodářství, politice a historii. Dnes je Evropa nejen geografickým či politickým termínem, ale také řadou konceptů různých evropských institucí, všech, kteří v ní žijí, a zbytku světa. Tyto koncepty mají mnohé různé interpretace, ale vždy stejné jádro – Evropa je naším společným domovem.

Evropa byla vždy motorem vývoje civilizace, ale také revolucí a – bohužel – globálních válek.

Dnes má tzv. starý kontinent zcela novou tvář. Jde o tvář rostoucí a měnící se rozmanitosti. Rozmanitosti, která má kořeny v historii. Její součástí je i kolonialismus. Od středověku až donedávna měly evropské země (Velká Británie, Portugalsko, Španělsko, Francie a další) kolonie na různých kontinentech. Na konci 50. let a v 60. letech minulého století byli do evropských zemích z těchto kolonií pozváni dělníci. Nyní mezi kontinenty cestuje spousta lidí, částečně jako turisté, ale mnohem častěji nedobrovolně jako migranti, nucení neudržitelnými podmínkami ve svých vlastních zemích. V současnosti je celkem běžné, že lidé ze severní Afriky bydlí po boku Francouzů, Indové vedle Angličanů a podobně. A když přidáme čínského, romského nebo černošského imigranta či uprchlíka z Balkánu, je obrázek téměř kompletní. V průběhu staletí provázala rozmanitost Evropu újeji s ostatními kontinenty. Takovou Evropu, jakou je dnes, si nelze představit bez bohatství plynoucího z pestré skladby kultur a lidí, kteří ji obývají.

Již více než deset let nepokračuje studená válka a neexistuje železná opona mezi východní a západní Evropou. Lidé však o sobě vědí stále málo, o susedech z vedlejšího domu nebo bytu, o kolegovi z práce či o člověku u vedlejšího stolku v kavárně. Potřebujeme se a musíme se o sobě hodně naučit a pracovat na svých předsudcích a mylných dojmech, abychom mohli mít společnou budoucnost. Normální reakcí každé lidské bytosti je bránit svou vlastní kulturu a hodnoty skupiny. Proto je tak lehké přidělovat nálepky zbytku světa. Dnešní realita však jasně říká každému, že ať už odlišnosti (odlišné kultury) ostatních lidí kolem nás přijmeme či ne, měli bychom najít způsob, jak spolu žít v jedné společnosti. Jinak je zde dilema:

Být či nebýt?

Když se podíváme na historii Evropy, je jasné, že nikdy nebylo snadné najít způsob, jak tyto odlišnosti přijmout a jak s nimi žít v míru. Zájmy a politika lidí rozdělují podle jejich etnického, náboženského nebo jiného původu, aby tak provokovaly konflikty a aby přerozdělily politickou a společenskou moc či geografické oblasti.

To byl případ první i druhé světové války, tzv. studené války, permanentních konfliktů v Evropě (viz Irsko, Španělsko, Kypr...) a nedávných konfliktů na Balkáně a Kavkaze.

Na politickém mítinku v roce 1947 položil Winston Churchill, britský válečný vůdce, tuto otázku: „Co je nyní Evropa?“ A odpověděl: „Hromada suti, márnice, živná půda pro nákazu a nenávisť.“ Jeho nepříjemná vize nebyla přehnaná. Evropa byla po druhé světové válce v troskách, ale jak jsme se z lekce historie poučili? Proč je Churchillova vize Evropy v jejích některých částech stále relevantní?

V těchto válkách zemřely miliony lidí. Mnozí z nich stále trpí a žijí v podmínkách, které se od těch po druhé světové válce příliš neliší. Další se bojí vrátit domů, protože by tam mohli být zabiti. Je to globální problém, když se lidé z vlastních tragických zážitků nepoučí, když používají stejné metody, kterými sami trpěli, na jiné lidi – často na ty, kteří ani nejsou součástí konfliktu.

V takových situacích evropský občan věří a doufá, že mezinárodní instituce umí ihned reagovat a najít řešení všech problémů. Většina občanů Evropy však nerozlišuje mezi Radou Evropy a Evropskou unií a ti, kteří tak činí, vědí jen málo o historii, politice a hodnotách těchto institucí. Při práci na budování mírové Evropy najdeme Radu Evropy, Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropskou unii. Je důležité podívat se na historii a hodnoty těchto institucí a být si také vědomi jejich možností a omezení. To pomáhá vidět, jak lépe využít a převést zkušenosti a nástroje, které tyto instituce vyvinuly, k podpoře různých organizací a institucí na národní a místní úrovni.

Lidé si často neuvědomují, že mají sami více možností, jak řešit vlastní problémy. A velmi často svými konkrétními činy mohou své společnosti pomoci mnohem lépe. Specifické role zde mají zejména nevládní organizace a mladí lidé.

1.1.2 Několik slov o historii a hodnotách evropských institucí

Dne 5. května 1949 podepsalo v londýnském paláci St. James deset zemí smlouvu zřizující statut **Rady Evropy**: byla to Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko, Velká Británie, Irsko, Itálie, Dánsko, Norsko a Švédsko.

Dnes (prosinec 2007) má Rada Evropy 47 členských států a jejím úkolem je chránit lidská práva, pluralitní demokracii a vládu práva, propagovat vědomí a podporovat vývoj evropské kulturní identity a rozmanitosti, hledat řešení problémů evropské společnosti a pomáhat konsolidovat demokratickou stabilitu v Evropě pomocí politické, legislativní a ústavní podpory.

Skutečnost, že tato evropská instituce také pracuje napříč celým kontinentem ukazuje, jak široká a rozmanitá Evropa je a jak důležitá je politická role této instituce v současné rozšířené Evropě.

V roce 1950 navrhl francouzský ministr zahraničních věcí Robert Schuman program Jeana Monneta na sjednocení evropského uhlénohledného a ocelářského průmyslu. „Již není čas na marná slova,“ ohlašoval Schumanův plán, „aby měl mír opravdovou šanci, musí nejprve existovat Evropa.“ Následujícího roku se k Evropskému společenství uhlí a oceli (ESUO) přidalo šest států: Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. Předpokládalo se, že vůdčí silou bude Velká Británie, ta se však zalekla oslabení suverenity, které připojení se k ESUO znamenalo.

V roce 1955 se zástupci šesti členských zemí ESUO sešli na Sicílii, aby diskutovali o komplexnější hospodářské unii. Výsledkem byl v roce 1957 podpis Římské smlouvy, kterým bylo založeno Evropské hospodářské společenství (EHS), známé také pod názvem Společný trh.

V myslích svých otců-zakladatelů – Monneta, Spaaka, Schumana a dalších – však **Evropská unie** také měla dlouhodobý slib politické unie. Dnes (prosinec 2007) má EU 27 členských zemí.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) je celoevropskou bezpečnostní organizací, jejíž 56 zúčastněných států pokrývá geografickou oblast od Vancouveru po Vladivostok. OBSE byla založena jako regionální dohoda dle Kapitoly VIII Charty Spojených národů a je ve svém regionu primárním nástrojem pro včasné varování, prevenci konfliktů, krizové řízení a postkonfliktní obnovu v Evropě.

OBSE byla založena v roce 1975 pod názvem Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), aby sloužila jako multilaterální fórum pro dialog a vyjednávání mezi Východem a Západem. Pařížský summit v roce 1990 nastavil OBSE nový kurz. V Pařížské chartě pro novou Evropu byla KBSE povolána k účasti na řízení historické změny v Evropě a k reakci na nové výzvy období po skončení studené války. Budapeštský summit v roce 1994 uznal, že KBSE již není jen konferencí, a změnil její jméno na OBSE.

Dnes má OBSE vedoucí roli při podpoře bezpečnosti v Evropě. Na dosažení tohoto cíle úzce spolupracuje s dalšími mezinárodními a regionálními organizacemi a udržuje úzké vazby s mnoha nevládními organizacemi.

1.1.3 Výzvy pro Evropu

Nyní je před Evropou ekonomická, politická a geografická rekonstrukce. Největší výzvou je však to, jak zde udržet mír a jak propagovat stabilitu. Výzvou jsou také politické systémy – jak pro ně najít střednědobé a dlouhodobé strategie, jak pro různé instituce najít nejlepší způsob spolupráce pro realizaci jejich politik směrem k budování mírové Evropy.

V neposlední řadě musí Evropa definovat svou novou roli ve světě, a to jako konstruktivní a zodpovědný aktér v globální politice a hospodářství, citlivý na celosvětový rozměr výzev, zastávající se hodnot pro dobro všech lidí na světě. Skutečností je, že různé instituce pro dosažení takových cílů vytvořily různé nástroje: Evropskou konvencí lidských práv, různé rámcové konvence, integrační programy, opatření k tvorbě Společného trhu atd.

Práce evropských institucí je založena na hodnotách, které hrají důležitou roli při budování mírové Evropy, pro překlenutí mezery mezi Východem a Západem, propagací účasti menšinových skupin,

podporu budování interkulturní společnosti. Všichni lidé by měli být schopni se plně a na stejné úrovni účastnit budování Evropy. Naučit se žít společně je proto pro lidi důležité nejen kvůli evropské politice, ale také kvůli konkrétní realitě na národních a místních úrovních.

V této publikaci budeme zkoumat vztahy mezi interkulturním učním a respektováním lidských

práv, respektování práv menšin, solidaritu, rovnost šancí, účast a demokracii. To jsou hodnoty interkulturního učení, ale jsou to také deklarované hodnoty evropských institucí, je to základ pro evropskou spolupráci a integraci. Jak tyto hodnoty učinit také hodnotami evropských občanů?

1.2 Nová východiska

V této situaci plné výzev se nachází současná kulturně rozmanitá Evropa, jež se musí neustále vztahovat k dalším kontinentům. Pokud budeme uvažovat v rámci globálního – a stále globalizovanějšího – světa, zahrnuje současný vývoj zejména interkulturní perspektivu. Jsou hledána nová východiska, jež budou zásadními katalyzátory kulturního dialogu v rámci Evropy a s dalšími částmi světa.

Jedna Evropa: integrování rozmanitosti?

Po pádu železné opony se evropské země nacházejí v novém procesu sblížení. Politické, náboženské a ekonomické rozdělení minulosti způsobilo odlišný, často protichůdný vývoj, zejména mezi Východem a Západem. Když o těchto zkušenostech hovoříme, jde o komplexní a obtížné cvičení – kulturní a politické porozumění často naráží na omezení. Pro tyto snahy představují všechny tyto kulturní, náboženské, sociální, ekonomické a politické důsledky výzvu, již je nutno se důkladně zabývat. Sblížení se v Evropě by mohlo být příležitostí rozvinout dialog mezi občany různých zemí, učit se jeden od druhého a vzájemně se obohacovat a ve velkém měřítku pak nově definovat naše vztahy k ostatním částem světa.

Bude otevřený dialog o minulých a současných vývoích (včetně těch nepříjemných), ideologických napětích a odlišných zkušenostech možný? Budeme se pokoušet o integraci na stejné úrovni? Jak můžeme vytvořit prostor pro setkávání, ve kterém bychom vyjádřili naše obavy a naděje a ve kterém bychom se poznávali? Jak se můžeme my, občané, zúčastnit a vést dialog o budování Evropy? Bude „sjednocená“ Evropa stále rozmanitou Evropou, ve které se odlišnost bude cenit? Bude „sjednocená“ Evropa konečně otevřenou Evropou, vnímavou ke kulturám celého světa?

Globalizace: společně nebo jednotně?

Rostoucí globalizace v ekonomickém měřítku přináší výzvy do všech oblastí lidského života, osobních, sociálních, kulturních. Individuální odpovědnost jako by najednou rostla a mizela. Rozdíl mezi bohatými a chudými se zvyšuje, ale účinky jedněch na druhé jsou méně viditelné. Makléř v New Yorku může nevědomě rozhodnout

o přežití dítěte ve slumech Kuala Lumpur, naopak je to však méně pravděpodobné. Vysledovat příčiny je mnohem obtížnější. Svět jako by se vyvíjel úzce souvisejícím způsobem, jenž oslavuje takové kulturní události, jako je například fotbalové mistrovství světa. Důležitost času a prostoru mizí. Častější komunikační technologie nás sblíží, zvyšují naše znalosti – ne však naši schopnost je integrovat. Způsob, kterým nakládáme s touto komplexní dynamikou, má odlišné následky.

Bude větší přístup k médiím znamenat větší solidaritu? Bude svět propojený internetem podporovat demokracii a lidská práva? Může vyšší uvědomění změnit historii? Budeme schopni využít všechny tyto znalosti jako východisko pro opravdové setkání a nová řešení? Jsou Coca-Cola, satelitní televize a McDonald's kulturními artefakty blízké budoucnosti? Jaké jsou v globálním světě předpoklady pro podporu pluralismu a koexistenci kulturních vzorců? Existuje šance na vývoj „světové komunity“, nabízející slušný život se zaslouženým místem pro všechny? Kdo vládne ekonomii a internetu? Mění kulturu změna vnímání času a prostoru?

Nové společnosti: multi- nebo interkulturní?

V současnosti spolu často v jedné společnosti žijí lidé z odlišných kulturních prostředí. K přístěhovaleckým proudům mezi mnoha zeměmi přispívá na jedné straně více informací a mobilita, na straně druhé pak nespravedlivé politické a ekonomické podmínky. Migrace do Evropy je však stále v porovnání s jinými kontinenty nízká. Čím více hranic strhneme, tím silněji budeme chránit ty zbývající (někdo by to mohl vztáhnout například na Schengenskou dohodu). Politikou se stává: „již žádní cizinci“. Začínáme rozlišovat mezi „dobrymi“ a „špatnými“ cizinci a mezi „oprávněnými důvody“ a „neoprávněnými důvody“ pro migraci. Mnoho našich společností objevuje nové – či ne tak nové – způsoby, jak se skutečností nakládat: předměstská ghetta, segregace, rasismus, vyloučení. Debatuje se o možných formách soužití. Snažíme se najít odpovědi na otázky, zda lidé z různých zemí vedle sebe mohou žít v multikulturních společnostech, nebo zda je možná určitá „interkulturní společnost“ s hlubokou interakcí a se všemi svými důsledky.

Jak ovlivní setkání s kulturní odlišností nás samotné? Budeme schopni zvládat každodenní rozmanitost kolem nás? Můžeme v sobě vypěstovat porozumění k těmto odlišnostem? Existují šance

na vyvinutí pluralistických forem spolužití ve čtvrtích, městech a zemích? Mohou koexistovat různé kultury na základě zvědavosti, vzájemného uznání a respektu? Jakých procesů bude pro dosažení této koexistence třeba? Na jaké překážky narazíme?

Identity: nacionalistický nebo globální občan?

Tyto nové společnosti – pluralistické a multi-kulturní – vzbuzují nejistotu. Tradiční kulturní referenční body mizí; zvyšující pluralitu lze chápat jako hrozbu naší identity. Hlavní prvky a reference se rychle mění nebo ztrácejí význam: národ, teritorium, náboženská sounáležitost, politická ideologie, povolání, rodina. Tradiční vzorce sounáležitosti se rozpadají a spojují se při vytváření nových vyjádření kultury. Znovu jsme jako „nomádi“, kteří hledají nové reference, stále více založené na větší individualitě. Ideologicky uzavřené skupiny, jako jsou sekty, rostou, nacionalismus je znovu oživen a zodpovědnost se posunula na „silné vůdce“. Ekonomická nejistota, rostoucí sociální nespravedlnost a polarizace přispívají k nejistotě. Globální chápání s nejasnými následky často bojuje se zájmem příslušet k nějaké jasně definované skupině.

Prostřednictvím čeho budeme definovat naši identitu v tomto měnícím se světě? Jaký druh referencí a orientace můžeme najít? Jak se posune chápání identity? Budeme schopni pro naše životy vyvinout otevřený koncept v neustálém dialogu a změně prostřednictvím druhých? Bude možné znovu získat důvěru v naše kulturní reference a zároveň cítit globální odpovědnost a pocit sounáležitosti jako občané Evropy, občané světa?

Moc: menšiny a většiny

V rozmanitém světě, ve kterém trváme na našich odlišnostech, hraje velkou roli otázka moci. Záleží na tom, jestli patříme k silnější nebo slabší části, jestli jsou naše kulturní vzorce většinové nebo menšinové. Podle toho vznikají nové konflikty nebo se znovu objevují staré konflikty, náboženská nebo etnická příslušnost se stává obávaným důvodem pro válku a násilí mezi zeměmi a regiony i v rámci nich. Ohlášen byl „střet civilizací“, „válka kultur“. Mnoho bolesti bylo způsobeno v minulosti, lidská práva jsou neustále porušována, protože rozmanitost není rovnoprávně respektována, protože většiny vždy nad menšinami využijí

valy svou moc. Dnes se snažíme „práva“ menšin „chránit“.

Budou tato práva někdy brána jako normální, dovede nás uznání kulturní rozmanitosti ke společnému mírovému a obohacujícímu životu? Můžeme se nalézt prostřednictvím setkávání se s odlišností bez ubližování a vyhrožování si? Pochopíme, že planeta je dostatečně velká pro všechny druhy kulturního vyjádření? Budeme konečně schopni vyjednat společnou definici lidských práv? A konečně bude Evropa schopna se kriticky poučit z našich historických i současných vztahů s jinými kontinenty a z krveprolití způsobeného neschopností nakládat s rozmanitostí?

Všechny tyto stručné poznámky a otázky jsou svázány v společném rámci vzájemných závislostí, vytvářejících složitost, jež daleko přesahuje těchto pár rádek. Politika se setkává s kulturou, kultura se setkává s ekonomikou a naopak. Všechny tyto problémy kladou otázky pro každého z nás. A odpovědi možná ne vždy existují.

Jak můžeme přispět Evropě, světu, ve kterém chceme žít?

Interkulturní učení jako jeden možný příspěvek

Je zřejmé, že pohled na zde prezentované tendence není neutrální, stejně jako položené otázky. Jsou založeny na hodnotách, na kterých evropské instituce stojí a které jsou jejich cílem, a proto přenáší politickou vizi v tom smyslu, že my – jako jednotlivé osoby potkávající druhé – jsme zároveň občany žijícími společně v komunitě v neustálé interakci. Proto máme společnou odpovědnost za to, jak naše společnosti vypadají.

Absence míru znamená válku. Znamená absence války automaticky mír? Jak definujeme mír? Je to jen „neubližuj mi, pak ti neublížím ani já“? Nebo toužíme po něčem víc, máme jinou vizi společného soužití? Pokud připustíme, že se vzájemné závislosti dnešního světa dotýkají nás všech a všechny nás zahrnují, poté možná musíme hledat nové způsoby soužití, chápat ostatní jako někoho, kdo by měl být hluboce respektován se všemi svými odlišnostmi.

„Interkulturní učení“ může být jedním z nástrojů naší snahy chápat složitost dnešního světa, a to prostřednictvím o trochu lepšího chápání druhých a sebe. Může být dále jedním z klíčů k otevření dveří do nové společnosti. „Interkulturní

učení“ nám umožní lépe čelit výzvám současné reality. Můžeme jej chápat jako posílení nejen pro osobní zvládnání současných vývojů, ale také pro nakládání s potenciálem pro změnu, která může mít pozitivní a konstruktivní dopad na naše společnosti. Naše „schopnosti interkulturního učení“ jsou nyní zapotřebí více než kdy předtím.

V tomto kontextu je interkulturní učení procesem osobního růstu s kolektivními důsledky. Vždy nás zve k reflexi, proč s ním chceme nakládat, jaké vize máme, čeho chceme jeho prostřednictvím

dosáhnout. Interkulturní učení je relevantní pro to, jak spolu v našich společnostech žijeme, není jen osobním přínosem nebo luxusem pro pár lidí pracujících v mezinárodním prostředí.

Interkulturní učení – a snad i tato publikace – může posílit odvahu najít alespoň nějaké odpovědi na zde položené otázky. Může pomoci vyhovět výzvám, může vás pozvat ke snění o jiné společnosti a určitě vám přinese nové otázky.

1.3 Mládež a interkulturní učení: výzvy

Mladí lidé všeobecně prožívají zážitky velmi intenzivně a jsou otevření všem druhům změn. Často jsou ekonomicky a sociálně závislí a ohroženi podmínkami, kterým jsou vystaveni. Ve vývoji jsou často těmi, kteří první ztratí a kteří první získají. Podívejte se na rostoucí míru nezaměstnanosti v Německu nebo ekonomické zázraky/katastrofy v Rusku, mládež prospívá a trpí zároveň.

Mladí lidé jsou těmi, kteří globální kulturu oslavují v modrých džínách a na rave-party, jsou těmi, kteří první vylezli na Berlínskou zeď. Studují v zahraničí nebo emigrují, přecházejí hranice na platný cestovní pas nebo ilegálně na riskantních lodkách. Mladí lidé jsou následně nejvíc otevření procesům interkulturního učení, vzájemnému kontaktu a objevení a zkoumání rozmanitosti.

Avšak způsob, kterým mnoho mladých lidí za různých podmínek žije, ne vždy poskytuje odpovídající rámec pro obohacující, ale náročné procesy interkulturního učení. Když mluvíme o interkulturním učení a práci s mládeží, mluvíme o mladých lidech nakládajících se svými komplexními a rozmanitými původy, což znamená, že je potřeba konfrontovat věci, jež mohou vypadat protichůdně.

Následně vám představíme některé všeobecné trendy, založené na našich zkušenostech v práci s mládeží a na výsledcích sociologického a mládežnického výzkumu. Pamatujte si – jde o vodítka a ta se nebudou hodit na každého člověka. Na jednu stranu ukazují různé vývoje ve společnosti, se kterými musejí mladí lidé nakládat, a na druhou stranu ukazují, jak se vztahují – a často odporují – k hlavním prvkům interkulturního učení (jež budou popisovány a vykládány v pozdějších kapitolách pojednávajících o teoriích a vzdělávacích principech interkulturního učení).

- Moderní kultura klade důraz na vyšší rychlost, silné pocity a okamžité výsledky a svět prezentuje spíše jako řadu intenzivních událostí bez návaznosti. Toto emocionální předávkování kontrastuje s potřebou racionálního vysvětlení. V interkulturním učení jde o neustálý a pomalý proces učení, který je plný roztržek. Obsahuje jak rozum, tak pocity a jejich význam pro život.
- Většina vzdělání, kterého se mladým lidem dostane, dává přednost odpovědím a poskytuje hotové koncepty, jednoduché vzorce s vysvětlením. Média a reklamy pracují se zjednodušením a prohlubují stereotypy a předsudky. V interkulturním učení jde o rozmanitost a odlišnost, o pluralismus, složitost a otevřené otázky a konečně o reflexi a změnu.
- Když je mládež oslovena jako spotřebitel, hlavní prioritou je uspokojení individuálních tužeb – zejména materiálních. Propaguje se velmi konkrétní typ svobody: „přežití nejsilnějších“. Profesní a ekonomická nejistota posiluje konkurenci. V interkulturním učení jde o tebe i o mě, o vztahy a solidaritu a o to brát jeden druhého vážně.
- V průběhu dospívání nachází mládež méně referenčních bodů; životní zkušenosti a chápání reality jsou více fragmentární. Lidé touží po harmonii a stabilitě. V interkulturním učení jde o nakládání s tvorbou a změnou osobní identity, o kritické změny významu, o přijetí napětí a protikladů.
- Společnost dává mladým lidem málo příkladů a ponechává jim málo místa k vyjádření a podpoře rozmanitosti, k tváření na právu být jiný nebo jednat jinak, k učení se o rovných šancích místo nadřazenosti. V interkulturním učení jde hodně o rozmanitost, o rozmanité kontexty života a o kulturní relativismus.
- Co se týče veřejného života, cítí se mládež spíše bezmocná. V dnešní komplexní síti reality je obtížné identifikovat politickou odpovědnost a možnosti osobní účasti. V interkulturním učení jde o demokracii a občanství, předpokládá zaujmutí postavení proti utlačování, vyloučení a jejich pomocných mechanismů.
- Politické a veřejné debaty mají tendenci fakta zjednodušovat, málokdy pátrají po příčinách. Historická paměť předávaná mladým lidem je krátká a jednostranná. Oba faktory mladé lidi nepřipraví na komplexní realitu. V interkulturním učení jde o nakládání s pamětí, pamatováním a překonáním paměti směrem k nové budoucnosti. Interkulturní učení v evropském kontextu také znamená hlubokou reflexi vztahu Východu a Západu a připravenost vstoupit do opravdového dialogu o naší společné a odlišné historii.

Bylo by možné říci daleko víc. Prezentované trendy mohou v různých zemích a sociálních realitách vypadat jinak nebo být cítěny jinak, nejsou ani ucelené, ani vylučující. Stále nás však zvou k další reflexi o stavu našich společností a o tom, jak se k nim interkulturní učení vztahuje, zejména v očích mladých lidí.

Procesy interkulturního učení s mladými lidmi by měly být založeny na jejich realitě. Naplánovaná situace interkulturního učení by proto

měla jednat a obsahovat protichůdné tendence. Když jsou diskutovány otevřeně, mohou být potenciálními východisky pro čestný interkulturní dialog.

Dnešní kontext je výzvou pro mladé lidi, pro Evropu a pro interkulturní učení. Ale přesně to činí práci na něm tak nezbytnou.